

УДК [130.2 : 37.013.73] (477.54/.62)

ТЕАТР ЯК ОСЕРЕДОК МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ НА СЛОБОЖАНЩИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Н. В. Радіонова, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ХНПУ імені Г.С.Сковороди

Статтю присвячено дослідженню ролі театру у розширенні зони україно-польських культурних контактів на Слобожанщині ХІХ століття. Доведено, що театральна культура у ХІХ столітті на Слобожанщині мала безпосередній вплив на формування громадської думки, стилю мислення та поведінки людей. Театр як соціокультурна практика визначається не тільки художньо-інформаційним змістом сценічної дії, а й суб'єктивним відношенням глядачів.

Ключові слова: театр, Слобожанщина, комунікація, культурні контакти.

Надзвичайно широкі перспективи у дослідженні віх становлення філософської культури регіону відкривають такі соціокультурні синтези як Харківський театр та різноманітні товариства. Саме тому, театр, як практика публічних комунікацій, відіграє важливу роль у формуванні свідомості певної культурної епохи.

Харківський театр відігравав значну роль у розширенні зони україно-польських культурних контактів на Слобожанщині ХІХ століття. Як відомо, польські трупи кінця ХУІІІ ст. – перших десятиліть ХІХ ст., коли власне український новий театр лише зароджувався, вступали у взаємодію з російським театром на Україні. Наприклад, польський актор Юзеф Калиновський у Полтаві заснував перший професійний театр (1808 р.), який грав тут російською мовою до 1812 р., коли полтавська трупа перебралася до Харкова, де й залишилася на кілька років [3, с. 26]. Тож, театральний смак харківського глядача першої половини ХІХ століття значною мірою формували польські та російські актори.

Театр як соціокультурний феномен та традиція послідовної і неперервної художньо-ігрової діяльності, пов'язана з еволюцією естетичної свідомості людини. Театральне дійство є однією із стародавніх форм емоційно-естетичної комунікації, своєрідною художньо-адаптаційною моделлю в освоєнні дійсності.

Місцевий театр, як культурна інституція, завдяки своєму демократизму згуртував біля себе представників різних соціальних верств краю. Театральна культура у ХІХ столітті на Слобожанщині мала безпосередній вплив

на формування громадської думки, стилю мислення та поведінки людей. Найбільш активними театральними глядачами та критиками були студенти Харківського університету. Вони не пропускали жодного спектаклю, були в курсі всіх перипетій сценічного та залаштункового життя театральних зірок, самі писали, перекладали та розігрували преси. Захоплення студентів театром та їх бурхлива реакція у ході спектаклів, яка нерідко призводила до конфліктів, вилилося у спеціальну постанову Комітету міністрів, якою харківським студентам заборонялося взагалі відвідувати театр [див. 3, с. 57].

З відгуками на гру акторів та репертуар групи в той час можна було ознайомитися звернувшись до відділу „Суміші” журналу „Український вестник”. На сторінках якого у 1817 році в № 12 тут було вміщено статтю „Харківський театр”, а у 1819 році в № 1 – „Театр”, обидві без підпису.

У статті „Харківський театр” після стислого огляду репертуару театру, невідомий нам автор (можливо це був хтось із редакторів журналу) звертається до критичного аналізу першого російського водевілю „Козак-стихотворець” О.Шаховського. Цей водевіль був написаний ним у 1812 р. й узятий до репертуару харківського театру у 1816 р. О.Калиновським і його компаньйоном І.Штейном. Звертаючись до цієї події в історії українського театру, сучасний дослідник Р. Пилипчук пише: „завдяки своїй українській темі, а головне – українській мові (нехай і покаліченій), якою розмовляли окремі персонажі, став провісником нової української драматургії” [2, с. 26]. Цікавим є той факт, що на критика ХІХ століття водевіль „Козак-стихотворець”, представлений харківській публіці, справив зовсім інше враження. На його думку, драматург зовсім не знає народного життя, звичаїв, мови українців. Саме через те, що твір не відображав реалії народного життя українців, а скоріш був пародією на це життя, театральна вистава за його мотивами була не прийнята місцевою публікою, спровокувала почуття обурення серед глядачів, до того ж була сприйнята ними як публічна образа [4]. Дійсно, така реакція була цілком можливою й правдивою, бо на початку ХІХ століття до простої української мови з поважністю ставилося й місцеве дворянство. За свідченням дослідника історії Слобідської України В.В.Кравченка, у дворянських салонах і зібраннях місцева культурна стихія нагадувала про себе українськими словечками та фразами, якими інколи хизувалася освічена публіка. Тут час від часу звучали мелодії українських пісень, а постійний відвідувач світських зібрань, письменник і журналіст, доктор Харківського університету В.Г.Маслович із задоволенням виконував на „біс” свій коронний номер – український „козачок” під власний акомпанемент. Також українською мовою спілкувалися між собою етнічні українці, що склали основний контингент студентів університету, та окремі професори, зокрема І.Ф.Тимковський, П.М. Шумлянський. Останньому належить перша в

історії університету спроба запровадження української мови до лекційного викладання [3, с 111]. Театральне життя Харкова зазнало значних змін з другої половини XIX століття. Водевілі, переважно французькі, які не сходили з помосту Харківського театру протягом першої половини століття, витіснили драми та комедії кращих українських, російських та західних авторів. За свідченням дослідника В.Л.Голохи, великим попитом серед публіки користувалися п'єси Г.Ф.Квітки-Основ'яненка, та І.П.Котляревського, поступово формувалася інтерес до п'єс А.П.Чехова [1, с. 48].

Отже, театр як соціокультурна практика визначається не тільки художньо-інформаційним змістом сценічної дії, а й суб'єктивним відношенням сприймаючих (глядачів). Театральне дійство є не лише трансляцією художніх образів представлених грою акторів, але й суб'єктами сприйняття. Можна зробити висновок, що театр на Слобожанщині був вагомим чинником підвищення світоглядної культури. Широкі культуротворчі можливості сценічної та глядацької інтерпретаційної діяльності роблять акторів і глядачів учасниками одного комунікативного процесу. Таким чином, театр на Слобожанщині сприяв духовно-культурному розвитку місцевого населення, сприяв формуванню підвалин міжкультурних стосунків, надавав нових імпульсів інноваційним трансформаціям тогочасного суспільства від слобідської провінції до суспільства сучасного типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голоха В.Л. Театральная жизнь Харкова во второй половине – XIX начале XX вв. / Голоха В.Л. // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво: Збірка науково-популярних статей. – Харків: Курсор, 2004. – 194 с. – С. 48 – 65.
2. Пилипчук Р. З історії театру в Харкові і Полтаві (1808-1816) / Пилипчук Р. // Український театр. – 1986. – № 6. – С. 26 – 34.
3. Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна за 200 років / В.С.Бакіров, В.М.Духопельніков, Б.П.Зайцев та ін. – Харків: Фоліо, 2004. – 750 с.
4. Харківський театр / [б.а.]. // Украинский вестник. – 1817. – № 12. – С. 11 – 18.

ТЕАТР КАК ЦЕНТР МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ОБЩЕНИЯ НА СЛОБОЖАНЩИНЕ XIX СТОЛЕТИЯ

Радионова Н. В.

Статья посвящена исследованию роли театра у расширении зоны украино-польских культурных контактов на Слобожанщине XIX столетия. Доказано, что театральная культура в XIX столетии на Слобожанщине имела непосредственное влияние на формирование общественного мнения, стиля мышления и поведения.

Ключевые слова: театр, Слобожанщина, коммуникация, культурные контакты.

THEATRE AS THE CENTER ON MULTICULTURAL
COMMUNICATION ON THE TERRITORY
OF SLOBOZHANSCHINA IN THE XIXTH CENTURY

Radionova N. V.

This article is devoted to the research of theatre role in Ukrainian-Polish cultural contacts zone wideness on the territory of Slobozhanshchina in the XIXth century. It is proved that theater culture in the XIXth century on the territory of Slobozhanshchina had direct influence on society mind forming, way of thinking and people behavior. Theater as a socio-cultural practice is defined not only by artistic-information content of stage action but by subjective attitude of audience also. Theater action is not only broadcasting of artistic images performed by actors game but by subjective perception also.

It is possible to make conclusion that theater on the territory of Slobozhanshchina was an important factor of world-outlook culture increasing.

Keywords: theater, Slobozhanshchina, communication, cultural contacts.